

TÜRKİYE'DE KADININ EKONOMİK KALKINMADAKİ ROLÜ

Filiz TUTAR*
Handan YETİŞEN**

ÖZET

Sürdürülebilir büyüme ve kalkınma tüm ülkelerin temel amaçları arasındadır. Kalkınmanın sürdürülebilmesi ve ekonomik büyümeyi sağlamak, kıt kaynakları etkin kullanmak, teknoloji sermaye artışı bu ve benzeri amaçlar tüm ülkeler için önem arz etmektedir. Bunları sağlamak için insan kaynaklarına yatırım yapmak şarttır. Ekonomik kalkınmada insan vazgeçilmez bir unsur olduğuna göre kadın olmadan kalkınmayı sağlamak mümkün değildir. Kadınların konumunu güçlendirmek toplumların önemli hedefleri arasında yer almalıdır. Kadının eğitimi, işgücüne katılımları üzerinde durulması gereken önemli faktörlerdir.

Bu çalışmada, kalkınma kavramı, kalkınma ve kadın ilişkisi ve kadının ekonomik yaşamdaki yeri kavramı Dünya, Avrupa Birliği ekseninden bakılmıştır. Türkiye'de kadına ekonomik açıdan bakışı, kadın işgücünün emek piyasasındaki yeri ve eğitim açısından yeri tablolar yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Kalkınma, Kadın ve Türkiye

THE ROLE OF WOMEN IN ECONOMIC DEVELOPMENT TO TURKEY

ABSTRACT

Improving and processing sustainability are important goals for every country. To continue the process to reach economic improvement, a country must use its weak resources, and its technological capital, which is becoming increasingly precious for each country. Furthermore, to support women, the process should be invented in the context of human rights. It is agreed upon by many economists that human rights are an integral part of the economic process, and that it's impossible to support that process without women. Therefore, it is necessary to expand the aims of existing societies to include the interests of women. The approach should include as important factors the instruction and empowering of women.

In this study, the concept of development, the relationship between development and women, and the place of women in economic life is explained. These concepts are described with a table in terms of the world, the European Union, and Turkey.

Key Words: Economic Development, Women, Turkey

* Yrd.Doç.Dr., Niğde Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, flztutar@hotmail.com

** Niğde Üniversitesi, SBE, İktisat Yüksek Lisans Öğrencisi, handan_84_@hotmail.com

GİRİŞ

Toplumun refah seviyesinin korunması ya da refah seviyesinin yükseltilebilmesi için ülkeler değişik metotlara başvurmaktadırlar. Kişi başına düşen reel üretim miktarını hızla artırarak, toplumun demografik yapısı incelenerek, kalkınmayı sağlamak ve bunun sonucunda da refah seviyesini artırmaya çalışmaktadırlar. Kalkınmayı sağlamada en önemli özelliklerden biri de toplum üyelerinin cinsiyet ayrımı gözetmeden üretimin her aşamasına katılmasını sağlamaktır. Bu makalenin amacı, kadının ekonomik yaşamdaki yerini Dünya, Avrupa Birliği ve Türkiye bazında açıklamaktır. Kadının ekonomik yaşama gerektiği kadar dahil edilmemesi her zaman tartışma konusu olmuştur. Ancak sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi yoksulluğun azaltılabilmesi için kadınların daha üretken hale gelmesi gerekir. Bir toplumun medeniyet seviyesi kadına verdiği değerle ilgilidir. Ülkeler kadına verdikleri öneme göre gelişmiş ve ilerlemişlerdir. 21. Yüzyılda ülkeler kadına verilen değeri artırmalı yaşam seviyesini yükseltmelidir. Çünkü erkeklerin yaşam seviyesi ile kadınların yaşam seviyesi eşit değildir. Kadınların yaşam seviyesindeki bu düşüklük toplumsal statülerini de etkilemektedir. Hâlbuki dünya nüfusunun yarısını kadınlar oluşturmasına rağmen ekonomik hayatta aktif değildirler. Günümüzde Avrupa Birliği ülkeleri arasında kadın erkek eşitliği çözüme kavuşmuş kadın toplumda erkekler kadar söz sahibi konuma gelmişlerdir. AB halen çalışmalarına devam etmekte eşitliğin tam anlamıyla sağlanabilmesi için politikalar geliştirmekte ve çözüm mekanizmaları geliştirmektedir. Türk toplumunda kadın hayatın her aşamasında toplumdaki herkes için önemli yere sahiptir. Selçuklu döneminden ve çok öncesine kadar kadına her zaman önem verilmiştir. Osmanlı devletinde kadına verilen önem daha da artmış kadının sosyal durumu yenilenmiştir. Batılılaşmayla birlikte kadın aktif olarak hayatta yer almaya devam etmiştir. Ayrıca Atatürk'ün de kadına verdiği büyük önemle birlikte kadın hem ekonomik hem siyasi yaşamda erkek ile aynı şartlara kavuşmuştur. Çalışmamızda Türk toplumunun kadına verdiği önemi emek piyasasındaki yerini ve eğitim açısından konumu tablolar yardımıyla verilecektir.

1. KALKINMA VE KADIN İLİŞKİSİ

1.1. Teorik Literatür

Smith'in ilgilendiği öncelikli problemlerden biri de ekonomik kalkınma konusudur. Smith'in yönteminde kalkınma konusuyla ilgili farklılıklar ayrılıklar söz konusu olmuş ve ekonomik kalkınmayla ilgili açıklamaların yetersiz olduğu görüşü oluşmuştur. Sistemati olarak bu konuyla ilgili birçok ekonomist çalışma yapmıştır. Ricorda'da bu konuda çalışma yapan belirgin isimlerden biridir (Cozzi, 1979: 91).

Ekonomik kalkınma ekonomi içinde en çok tartışılan konulardan biridir. Kalkınma konusu ekonominin içersinde hükümetin davranışlarına göre değişmektedir. Ticaret içindeki materyallerden birindeki değişim, milyonlarca disiplini içersine alan her alanı etkilemektedir. Ekonominin alt gruplarına/kalemlerine kadar uzanmaktadır (Hogendorn, 1990:4).

Sürdürülebilir büyüme ve kalkınma tüm ülkelerin temel amaçlarındandır. Ekonomik büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilirliği, kıt kaynakların etkin kullanımını, sermaye birikimini, verimlilik artışını, insan kaynaklarına yatırımı ve teknolojik yenilikleri gerektirir. Teknolojik yeniliği üreten esas olgunun insan olduğu düşünüldüğünde insan kaynaklarına yatırım verimlilik artışını yaratacaktır. Dünya nüfusunun yaklaşık yarısını

oluşturan kadın, insan kaynağı olarak büyüme ve kalkınmada kaçınılmaz rol oynayacaktır (Şimşek, 2008: 1).

Şimşek'e göre; kadın ve kalkınma arasındaki bağlantı karşılıklı etkileşim içerisindedir. Ekonomik kalkınma hızlandıkça, kadının ekonomik ve buna bağlı olarak sosyal ve toplumsal statüsü güçlenecektir. Öte yandan, kadınların gerek ekonomik gerekse sosyal ve toplumsal anlamda daha güçlü olmaları ekonomik kalkınmanın artmasına neden olacaktır (Şimşek, 2008:1).

Şahin'e göre; kadın ve sürdürülebilir kalkınma meselesinin kadınların hak ve statüleri ile ilgili boyutu olmakla birlikte, kadın haklarından daha aşkın; dünya ekonomisi ve geleceği ile ilgili bir boyutu da vardır. Yani kadının ekonomik hayata katkısı arttıkça, aynı zamanda ekonomik yönden güçlenecek ve kendi ayakları üzerinde durabilecektir. Bu ise kadına hem aile içinde, hem de toplumda daha itibarlı bir statü kazandıracaktır. Ancak bununla birlikte, sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun azaltılması da ancak kadınların daha üretken hale gelmesi ile mümkün olabilecektir (Fatma Şahin, agis, 2009).

Eroğlu'na göre; bir toplumun uygarlık düzeyi o toplumun kadına verdiği değerle ilişkilidir (Eroğlu, 2004:24). Bu değer yeterince anlaşılmadığı ya da değerlendirilmediği dönemlerde toplumlar gelişmemiş ve ilerleyememişlerdir. Bununla birlikte 21. yüzyılda herkesin daha sağlıklı ve uzun bir yaşama kavuşmasının yanında yaşam kalitesinin de yükselmesi beklenmektedir. Bugün dünyada kadınlar erkeklere göre daha uzun, ancak yaşam kalitesi düşük olarak yaşamaktadırlar. Kadınların yaşam kalitesindeki düşüklük, onların toplumdaki statüleri ile doğrudan ilgilidir.

Gönüllü ve İçli'ye göre; kadınların sosyal ve ekonomik kalkınmadan yararlanmaları toplumların gelişmişlik derecesine göre farklılık göstermektedir (Gönüllü ve İçli, 2002:82). Özellikle eğitim, sağlık, istihdam, çalışma hayatı alanlarındaki göstergeler gelişmekte olan ülkelere kadınların erkeklerin gerisinde kaldıklarını göstermektedir Demir'e göre; dünya nüfusunun yarıya yakını kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar hayatın sürdürülebilirliğine sağladıkları önemli katkılarının karşılığında, kalkınmanın nimetlerinden erkekler kadar yararlanamamaktadırlar (Gelir, eğitim, kararlara katılım, kaynakların kontrolü, kredi kullanımı vb.) (Demir, 2002). Gökkaya ve Kocacık'a göre; bu durum her ne kadar ülkelerin gelişim düzeyleriyle ilişkilendirilse de genelde kadınların tüm toplumlarda erkeklerin gerisinde kaldıkları bir gerçektir. Kadınların, ekonomik ve toplumsal alanda ikincil konumda olmalarının çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenler, toplumların yapısal özellikleriyle yakından ilişkilidir. Bu nedenler "erkek egemen" kültüre dayalı (her alandaki) toplum ayrımcılığı, kadınların eğitim olanaklarından daha az yararlandırılması, kadının erkekten fizyolojik olarak farklılığı, yasal düzenlemelerdeki eksikler ve yanlışlıklar gibi nedenlerdir. Kadının, insan olarak var olma mücadelesi, içinde bulunduğu toplumsal yapıya bağlı olarak değişmiş ve gelişmiştir. Kadına ve onun tarihsel açıdan bulunduğu konuma bakıldığında birçok evreden geçtiğini görürüz. Bu evrelerde kadınlar, kimi zaman özgür kimi zamanda hükmedilen konumdadır. Kadınlar, yüzyıllarca üretimin her aşamasına katkıda buldukları halde, kalkınmanın olanaklarından yeterli pay alamadıkları gibi dünyada yoksulluktan en fazla etkilenen kesimi de oluşturmaktadır (Gökkaya ve Kocacık, 2005: 196).

As Rai'e göre (2002); kadın ve kalkınma ve cinsiyet ve kalkınma literatürü liberal yapı içinde büyük ölçüde geliştirilmiş ve bu bazı yapılan stratejiler için kadınlara olası yetkiler verilirken aynı zamanda alternatif alanları kapatmaktadır. Kalkınmayı sağlamak amacıyla çeşitli projeler yapılmakta ve bu projelere kadınlar da dahil edilmektedir. Bu

projelerle birlikte sosyal, politik ve kültürel çevre içerisinde dikkat çekmek amaçlanmaktadır. (Sobrino, 2006).

Ghai'ye göre; kadın ve kalkınma kavramı 1970'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Kadın ve kalkınma içerisinde baskın yönler dikkat çekilmiş ve kalkınmak amacıyla kadınlarla ilgili konularda araştırma yapılmıştır. Kalkınmak amacıyla kadına yapılan yatırımlar pozitif sinerji göstermekte ve ekonomik büyüme açısından da yarar ve kazanç sağlamaktadır.

Razavi ve Miller'e göre; gelişmekte olan ülkelerde kadınla ilgili araştırmalar, ekonomist Ester Boserup tarafından ortaya çıkarılmıştır ve oldukça etkili olmuştur. Kalkınma ve kadın ilişkisinde Boserup ekonomik kalkınmada kadının rolüne dikkat çekmiştir ve kadınların tarım ekonomisinde önemli rol oynadığını belirtmiştir.

Kadın ve kalkınma kavramı kadının üretim ve ekonomik yapı içerisindeki önemini vurgulamaktadır. Kadın ve erkeklerin ekonomiye yaptıkları katkıya bakıldığında erkeklerin statü ve güç bakımından kadından üstün görülmemekte ve kadınlar ekonomik yaşamdan uzak tutulmaktadır. Fakat kadınlar ekonominin her alanına dahil edilerek kalkınmaya katkıları artırılmalı ve erkekler karşısında statülerini güçlendirmek gerekmektedir (Razavi and Miller, 1995).

Kalkınmada kadın rolü sadece kadını değil tüm insanları ilgilendirmektedir. Kalkınmadan sadece kadın faydalanamaz, hem kadın hem erkek kalkınmadan yarar sağlamalı, katılmalı ve karar verici olmalıdır. Kalkınma kadın için sadece savunmasız bir grubu korumak anlamında değildir. Kadının yetenekleri tecrübesi ve becerisini kullanmakla da ilgilenmektedir. Kadınlar nüfusun yarısını oluşturmakla birlikte özel bir grup değildir.

Başarılı kalkınma proje ve program için cinsiyet, plan ve uygulama için önemli bir faktördür. Bu durumun yansımaları değişimi vurgulamakta ve kadınlar kalkınma aktivitelerinin içine dahil edilmekte ve cinsiyete saygı duyularak kadının kalkınmaya dahil edildiği vurgulanmaktadır. Kadın ve erkeğin rolü ve sorumluluğu arasında ilişki kurulmaktadır (Women 2000, 1992).

Kalkınmada kadın gündeminde 2 hedefe odaklanılmıştır: Kalkınmada kadının rolünü araştırmak ve tartışarak yerini oluşturmak, kalkınma ajanslarının içinde kadını kurumsallaştırmak ve hükümetle birlikte kalkınma programlarının içerisinde kadını dahil etmek. Kalkınmada kadın farklı sosyal gerçekleri görmeden kadın ve erkekleri eşit olarak bakılmalıdır (Coc.org, agis, 2009).

Kadınlar, tarihin ilk dönemlerinden beri, ekonomik hayatın faal birer ögesidirler. Fakat kadınların faaliyetleri, önceleri savaş dönemleri haricinde tarım kesiminde, çoğunlukla da kendi işletmeleri ile sınırlı kalmıştır. Kadına geleneksel yapı içinde yüklenen temel görevler üreme ile ev ve ailenin bakımınıdır (Doğramacı, 1993: 46).

Kadınlar tarihin her döneminde dönemlerin koşul ve niteliklerine göre değişen biçim ve statülerde ekonomik faaliyetlere katılmışlardır. Ancak onların ücretli olarak çalışma hayatında yer alışı sanayi devriminin önemli rolü olmuştur. Kadın işgücü istihdamındaki yönelişi sektörlerin nisbi büyümesi ile yakından ilgilidir. XIX. Yüzyılda batı ülkelerinin çoğunda sanayileşme dokuma imalatı ile başlarken toplam işgücünün önemli bölümünü kadınlar oluşturmuştur. Aynı yüzyılın sonlarına doğru metalürji, kimya ve otomotiv sanayilerinin yükselmesi kadınların istihdamını azaltmıştır. XX. Yüzyılın ortalarına doğru erkek işgücünde orantısız bir büyüme gerçekleşmiştir. Daha sonraki aşamada kadınlar erkeklere oranla daha düşük ücretlerle hizmet sektöründe çalışmaya başlamışlardır. II. Dünya savaşından sonra kamu ve hizmet sektöründeki büyüme

kadınların toplam işgücündeki oranının artmasına yol açmıştır. Teknolojik gelişme sonucunda yeni alanların işin örgütlenmesinde yeni yöntemlerin ve üretim süreçlerinin ortaya çıkması kadınlar için yeni iş olanaklarının yaratılmasını sağlamıştır (Tokol, 2000:19).

Günümüzde dünyada ve Türkiye’de kadın emeğinin önemli oranda ev içinde kullanıldığı bir gerçektir. Kadın çalışma hayatı içinde hangi etkinlikte yer alırsa alsın, ev kadınlığı sorumluluğunu sürdürmektedir. Kadın ev kadınlığı ortak paydasının altında kırdı veya kentte, ev içinde veya dışında, tarımda, sanayide, hizmetler sektöründe çok farklı sorumlulukların bir parçası olarak yaşamını sürdürmektedir (Korkmaz ve Uçar Tüfekçi, 2007:38). Son yıllarda Türkiye’de kadın işgücündeki artış göze çarpmaktadır. Bunun nedenlerine baktığımızda ise; özellikle hizmet sektörünün gelişmesi ve büyümesi bu alanda çalışan sayısını artırmıştır. Hizmet sektörü sağlık, bankacılık, turizm ve eğitim konularını kapsayan işlerden oluşmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede yapılan kadınlarla ilgili araştırma sonuçları kadınların yoğun olarak çalışma açısından geleneksel iş alanlarındaki mesleklerde yoğunlaştıklarını göstermektedir. Bu iş alanları işveren açısından kadının ucuz işgücü olarak gördüğü ve kadın açısından da işin kolay yapılabildiği ve genellikle hizmet sektörü ile ilgili alanlardır (Akoğlan, 1997:2-3).

2. DÜNYA VE AB EKSENİNDE KADINA EKONOMİK AÇIDAN BAKIŞ

Kalkınma son yıllarda üzerinde durulan önemli konulardan biri haline gelmiştir. Aşağıda Dünyadaki ve Avrupa Birliği’nde kadın ve kalkınma ilişkisi ekonomik açıdan açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1. Dünyada Kadına Ekonomik Açıda Bakış

Son yıllarda, kalkınma bilimiyle uğraşanlar, ekonomik büyüme oranı kadar, ekonomik büyümenin kalitesinin önemini vurgulamaktadırlar. Bu yeni vurgu, ekonomik büyüme oranından başka birçok önemli konu olduğunu belirtmektedir. Söz konusu konular;

- Büyümeden kimlerin faydalandığı, erkeklerle kıyaslandığında, kadınların ekonomik büyümenin faydalarından ne kadar faydalanıp faydalanmadığı,
- Büyümenin bütün gelir grupları arasında dengeli bir şekilde dağıtılmadığı,
- Büyümenin belli sektörlerin mi, yoksa bütün toplumun mu faydasına olduğu,
- Büyümenin, bölgesel gelirlerdeki eşitliği başarmada pozitif mi, yoksa negatif mi rol aldığı,
- Sonuç olarak, ekonomik büyümenin, bir ülkenin insanları arasında refah eşitliği sonucunu yaratıp yaratmadığı gibi konulardır (Pirmana, 2006).

1950 ve 1960’ların tecrübesiyle, birçok gelişmekte olan ülke, ekonomik büyüme hedefine ulaştıkları halde, insanların yaşam düzeylerinde bir değişim olmadığını görmüşlerdir. Dolayısıyla, iktisatçılar kalkınmanın yeniden tanımlanması üzerinde durarak, işsizlik ve gelir eşitsizliği gibi konulara dikkatleri çekmişlerdir (Şimşek, 2008:11). Örneğin, Endonezya, 1970-1996 döneminde ortalama olarak yüzde 7,5 oranında büyümesine rağmen, yukarıdaki konulara ilişkin; özellikle, emek piyasası ve istihdamla ilgili sorunlar yaşanmıştır. Emek, istihdam ve kazanç eşitsizliği gibi konular oldukça önemlidir. Emek

piyasasındaki eşitsizliğin yaşandığı alanlardan birisi de cinsiyet eşitsizliğidir. Kalkınmada cinsiyet eşitsizliği önemli bir konudur. Bunun nedeni, cinsiyet eşitsizliğinin, ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumsuz yönde etkileyen verimsizliği yaratmasıdır. Dolayısıyla, kadın ve erkeklerin, ekonomik kalkınma ve büyümeden elde edecekleri faydalar arasında denge sağlanabilmesi için, cinsiyet eşitsizliğinin çözümü gerekir. Ekonomik anlamda, kadın ve erkekler arasındaki eşitsizlik, istihdam, çalışma saatleri ve koşulları; en önemlisi, kazançlar konusunda görülecektir (Pirmana, 2000:4). Ecevit'e göre (2003), ekonomik faaliyet alanında başlıca cinsiyet eşitsizlikleri şunlardır:

- Düşük ücretli ve kötü koşullu işlerde çalışma, pazarlık yönünden yoksun olma,
- Kayıt dışı sektörlerde, geçici, gündelik, yarı zamanlı, sözleşmeli ve evde çalışmaya dayalı istihdam; standart dışı işlerde çalışma,
- İşe alınmada, ücretlerde ve yükseltmelerde ayrımcılığa uğrama,
- Ücret karşılığı olmayan işlerde çalışma (aile işçiliği)
- Ev içi emeğin kullanımında toplumsal cinsiyet ilişkilerinden kaynaklanan eşitsizlikler (Ecevit, 2003:84-88).

Bu durumda eşitsizliğin çözümü, hem ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayacak hem de kadınların ekonomik işlevlerini hızlandıracaktır.

Gelişmiş ekonomilerde kadın işgücünün sektörel dağılımı, kalkınma teorilerinde belirtilen bir seyir göstermektedir. Tarımda istihdam edilen kadın işgücü düşük iken, sanayi ve hizmet sektörlerindeki istihdam oranı yüksektir. Bu eğilim kalkınmanın bir göstergesi olup, gelişmiş ülkeler için beklenen bir sonuçtur. Benzer sonuç, gelişmiş ekonomilerde erkek işgücü için de geçerlidir.

Gelişmekte olan ülkelerde ise, gelişmiş ülkelerin aksine tarımda çalışan kadın işgücü oranı yüksek, sanayi ve hizmet sektöründe istihdam edilen kadın işgücü oranı düşüktür. Aslında bu sonuç gelişmekte olan ülke gruplarında kalkınma sorunu yaşandığının da bir göstergesidir. Gelişmekte olan ülkelerde erkek işgücünün sektörel dağılımı da kadın işgücüne benzemekle birlikte, erkeklerin istihdam oranları kadınlara göre daha yüksektir. Bunun yanında, özellikle, güney ve doğu Asya ülke kadınlarının ekonomik şartlarında son 40 yıl öncesine göre önemli düzelme olduğu ve söz konusu ülke kadınlarının ekonomik faaliyetlerinin hızla arttığı belirtilmektedir.

Dünya genelinde, kadın işgücü daha çok ücretli işçi olarak çalışmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde kadınların önemli bir bölümü ücretli işçi olarak çalışmaktadır. Ancak, yüksek gelir gurubundaki ülkelerde, işveren olarak çalışan kadın oranı dünya ortalamasının üzerindedir (Şimşek, 2008: 28). ABD gibi gelişmiş ülkelerde, gelişmekte olan ülkelere göre kendi adına çalışan kadın girişimcilerin yüksek olmasının nedenleri, bağımsızlık isteği ve kararları kontrol edebilme isteği gibi çekici faktörlerdir (Yetim, agis, 2009).

Kadının işgücü olarak ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkısı kabul edildiğinde, kadınların ekonomideki konumunun yükseltilmesi de bir zorunluluktur. Kadınların ekonomik konumunun güçlendirilmesi ve kalkınmaya gerçek anlamda katkı sağlayabilmeleri cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesini gerektirir (Şimşek, 2008: 47).

2.2. Avrupa Birliği'nde Kadına Ekonomik Açıdan Bakış

Kadınlar, tarih boyunca devletlerin demokratikleşmesinde etkili olmuş, üretime ve yönetime katılma imkânına erişen kadınlar, toplumsal gelişme çabalarında etkin roller üstlenmişlerdir. Buna rağmen, dünyada ve ülkemizde kadın sorununun bütünü ile çözülebildiğini söyleyebilmek imkânsızdır. Hiç kuşkusuz kadınların sorunları, ülkelerin genel ekonomik ve sosyal sorunlarından bağımsız değildir. Ancak kadınların yaşadıkları sorunlarda kaydedilecek ilerlemeler ülkelerin temel sorunlarının çözülmesinde de önemli bir role sahiptir. Çünkü bir ülkenin çağdaşlığının ve gelişmişliğinin en önemli göstergesi kadınlardır. Toplumsal ve siyasal yaşamda sahip oldukları hakları en iyi biçimde kullanan kadınlar, ülkelerinin kalkınmasına, gelişmesine ve çağdaşlaşmasına büyük katkı sağlayacaktır. Ülkemizin de çağdaşlık iddiasını sürdürmesi, kadınların hak ve özgürlüklerini 'eşitlik ilkesi' çerçevesinde kullanabilmelerine, toplumsal statülerinin güçlendirilmesine ve bütün önyargılardan uzak olunmasına bağlıdır (Sarieroğlu, agıs, 2009).

Kadın hakları konusu sosyal eşitliği ve toplumsal uyumu hedefleyen Avrupa Birliği'nin önemli yapı taşlarından biridir. Avrupa Birliği 70'li yıllardan bu yana kadın-erkek eşitliği alanında birçok kapsamlı düzenleme gerçekleştirmiş, gerek siyasi ve sosyal hayatta gerek çalışma hayatında eşitsizlikle mücadele etme yönünde büyük ilerlemeler kaydetmiştir.

Tüm önlemler AB vatandaşı kadınların daha eşit bir statüye kavuşmasını sağlamış olsa da AB eşitliğin her yönüyle ve tam anlamıyla sağlanması için sorunlu alanları tespit etmeyi ve çözüm mekanizmaları geliştirmeyi sürdürmektedir (Kurtsan, 2005).

Kadın işgücünün yaşadığı en derin sorunlardan biri, eşit işe eşit ücret konusudur. Avrupa Birliği'nde, kadın ve erkek için eşit işe eşit ücret ilkesinin geçmişi, Roma Anlaşması'na (1958) dayanmaktadır. Roma Anlaşması'nın 119. Maddesi (yeni 141.madde), kadın ve erkek için eşit işe eşit ücret ilkesinin uygulanmasına dair üye ülke hukuklarının uyumlaştırılmasına yöneliktir. Eşit işe eşit ücret ilkesinin roma anlaşmasına girmesinin en önemli nedeni Fransa olmuştur. Roma anlaşması görüşmeleri esnasında, Fransa'nın gümrük tarifelerindeki indirimlerden doğabilecek kayıpların giderilmesi amacıyla istediği en önemli ödünlerden biri, eşit ücret ilkesinin Roma Anlaşması'na koydurmak olmuştur (Halat, 2007: 14). Söz konusu gelişme, kadınlar için fırsat eşitliğinin de temelini oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'nde kadınlar ve erkekler arasında fırsat eşitliğine ilişkin başlıca düzenlemeler şunlardır:

-Avrupa Birliği'nde fırsat eşitliği konusu, 1992 yılında gündeme getirilmiştir. Bu çerçevede, işyerinde, kadınlar ve erkekler için fırsat eşitliği, eşit muamele ve cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmaksızın eşit ücret ödenmesi açıkça öngörülmüştür.

-Avrupa Komisyonu, 1994 tarihli beyaz kitap çerçevesinde, kadınların aile ve iş yaşantılarını kolaylaştırmak için bazı öneriler sunmuştur.

-Avrupa Birliği Konseyi, kadın ve erkekleri arasındaki fırsat eşitliği için 1995'te yeni programı kabul etmiştir. Program fırsat eşitliğini sağlamaya dönük olup, 1996-2000 dönemini kapsamıştır.

-1997 tarihli Amsterdam Antlaşması, Avrupa Birliği'nin temel görevlerinden birisinin, kadın ve erkek eşitliğini sağlamak olarak kabul edilmiştir.

-Yapısal fonlar dahilindeki Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa’da kadınların güçlenmesine yönelik finansal faaliyette bulunmaktadır. Diğer yandan, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Tarımsal Yön Verme ve Garanti Fonu da kadının hayat standardının yükselmesine yönelik dolaylı yollardan finansman imkânı tanımaktadır. Ayrıca, önemli bir finansal araç olan NOW’un (kadınlar için yeni fırsatlar) amacı, kadın işlerinin çeşitlendirilmesini, kadınların yeni teknolojileri takip etmesini, uluslararası deneyim alışverişini mümkün kılmaktır (Uluçay Çavdır, agis, 2009).

2000 yılında Avrupa komisyonu, cinsiyet eşitliği stratejisine yönelik toplulukta (2001-2005), kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği yok etmek için araştırmayı, ana hatlarıyla hedefleri belirlemiştir.

Avrupa Birliği Temel Haklar Sözleşmesinde, Aralık 2000, sözleşme kapsamına eşitlik konusunu alınmış ve eşit muamele ilkesi dahil edilmiştir. Bu ayırım, cinsiyet, ırk, renk, etnik ve sosyal köken (soy), genetik özellikler, dil, din, politik ya da farklı fikirler, ulusal azınlıklara üyelik, servet, yetersizlik, doğum, yaş ve cinsiyet yönlü yasaklılara dayanmaktadır. Sözleşme, kadın ve erkek arasındaki bütün alanlarda eşitliği sağlamak, olarak devam etmiştir (hizmet, iş ve maaş dahil olmak üzere) (Yeşilyurt Gündüz, 2004).

Birlik üyesi ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmeye yönelik politikalara ve söz konusu politikaların pratikteki etkilerine baktığımızda karşımıza çıkan bu tablo, kadınlar ve erkekler arasındaki asimetrik güç dağılımından mağdur olan kesimin, yani kadınların, güçlendirilmesinde söz konusu politikaların hayata geçirilişinin önemini göstermektedir. Nitekim AB normlarının ve politikalarının henüz tam anlamıyla gerçekleşmemiş olması, AB’deki kadın örgütleri tarafından da sıklıkla dile getirilmektedir (Demirler, agis, 2009).

Kadınlar ve erkekler arasında eşitliğin sağlanması yönünde geliştirilen politikaların oluşturulma süreçlerine etki etmeye çalışan ve AB sayesinde faaliyet gösteren kadın örgüt ağlarının en kapsamlısı ve en etkili olan Avrupa kadın lobisi (European Women's Lobby) (1990), AB ile sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulan 4000’ den fazla üyesi olan en geniş bütünleşme hareketidir. Dikkat çekmek istediği nokta, kadın ve erkek arasındaki göz alıcı farklılığı azaltmak, bütün alanlarda (özel yaşam dahil) eşitliği sağlamak, kadınların ekonomik ve sosyal haklarını sağlamak, kadın liderliği karar verici özelliği vurgulamaktadır. Kadının insan hakları, kadına karşı şiddet ve kadın farklılığı konularına odaklanılmıştır. Avrupa kadın lobisi demokratik çalışma ortamı içerisinde çalışan haberleşme prosedürüdür. Bağımsız olarak karar veren, finansal sorumluluk içerisinde bir çalışma ortamı mevcuttur. Avrupa kadın lobisi aktiviteleri arasında (Womenlobby, agis, 2009);

- Kadınların ekonomik ve sosyal haklarını ilerletmek,
- Kadınların karar alma-verme pozisyonlarını tüm alanlarla geliştirmek ve Avrupa Birliği’nin siyasi süreçleriyle demokrasiye ulaşmaya çalışmak,
- Kadına karşı şiddeti yok etmek,
- Avrupa’da ve uluslar arası alanda kadın haklarını ilerletmek,
- AB cinsiyet eşitlik yasasını takip ederek, AB üye devletlerinin kadının kalkınma ve gelişim hareketlerini desteklemek,
- Kadınların çifte ayrımcılığa karşı hak ve çıkarlarını desteklemek

3. TÜRKİYE'DE KADINA EKONOMİK AÇIDAN BAKIŞ

Türkiye Cumhuriyeti kadın konusuna ilişkin olarak dünyada istisnai ve özgün bir tarihsel deneyim yaşamıştır. Kadınların ilerlemelerine ve güçlenmelerine ilişkin olarak günümüzde alınan bütün kararlarda ve uygulanan bütün politikalarda bu tarihsel deneyimin yansımalarını görmek mümkündür. Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen reformlar, bir yandan kadının yurttaşlık hakları kazanmasını, diğer yandan Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamış, böylece büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir. Bu reformlardan Türk kadını doğrudan etkileyenlerin başında 1924 yılında kabul edilen, eğitimi tek sistem altında toplayarak kadınlara erkeklerle eşit eğitim imkânları sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1925 yılında kabul edilen Kıyafet Kanunu, kadınların yasal statüsünü bütünüyle değiştirerek gerek aile içinde gerekse birey olarak eşit haklar sağlayan 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunudur. Bunların yanı sıra kadınların yasal statülerinin eşitlenmesinde diğer önemli aşama ise siyasi hakların kazanılmasıdır. Türk kadınlarına 1930'da yerel, 1934'de de genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı birçok batı ülkesinden önce tanınmıştır (BKSGM, 2007). Özellikle 1980'li yıllarda ivme kazanan kadın hareketi, kadınlar ile ilgili her soruna "Kadın Bakış Açısıyla Yaklaşma İlkesi"ni yerleştirme çabasını sürdürmektedir. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni onaylayan ülkemiz de, kadın politikaları geliştirmek amacıyla ulusal mekanizma olarak 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), sorunların parlamentoya taşınmasında ve kadınlar lehine kararlar alınmasında etkili çalışmalar yürütmektedir. II. Dünya Konferansının ardından 1 Mart 1980 tarihinde Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) üye ülkelerin imzasına açılmış, Türkiye'nin 1985 yılında onayladığı Sözleşme, 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İmzalanan CEDAW Sözleşmesinin 18. maddesi uyarınca; taraf devletler, her dört yılda bir dönemsel ülke raporlarını Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Komitesine sunmak zorundadırlar.

Türkiye bu zorunluluk kapsamında ilk raporunu 1990, İkinci ve Üçüncü Birleştirilmiş raporunu 1997 yılında, Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Ülke raporunu 2005 yılında sunmuş ve savunmuştur. 6. Dönemsel Ülke Raporu'nun hazırlıklarını tamamlayan KSGM, söz konusu Raporu 2008 yılı içerisinde CEDAW komitesine sunacaktır (BKSGM, 2009).

3.1. Türkiye'de Kadın İşgücünün Emek Piyasasındaki Yeri

Çalışma hayatı denildiğinde akıllara, evin dışında gelir getirici faaliyette bulunmak gelmektedir. Kadınlar bu tür gelir getirici çalışmanın büyük ölçüde dışında tutulmaktadır. Anayasa çalışma hak ve ödevini herkese tanımış olmasına rağmen kadınlar bu haktan çok sınırlı yararlanmaktadır. Bunu görmek amacıyla önce kısaca bazı kavramları açıklamak gerekir; temel kavramlardan birisi işgücü, diğeri işgücüne katılım oranı kavramıdır. İşgücü, 12 ve daha yukarı yaştaki çalışanlar ve işsizleri kapsamaktadır. İşgücüne katılım oranı, işgücünün 12-65 yaş arasındaki çalışma çağındaki nüfusa oranına denilmektedir.

Yaklaşık her üç veya dört kadından biri işgücüne katılmaktadır. Kadınların geriye kalan dörtte üçü ise ev kadını olarak yaşamını sürdürmektedir. Bu noktada Türkiye'nin istihdam yapısına kısaca bir göz atmakta yarar vardır. Ülkemiz istihdam açısından hala bir tarım ülkesi ve nüfusun yaklaşık yarısı kırsal kesimde çalışmaktadır. Kırsal kesimde küçük üreticilik ve ücretsiz aile işçiliği, kentlerde ise sanayi ve hizmet sektörlerinde kendi

hesabına çalışma yaygındır. Oysa gelişmiş ülkelerde ücretli çalışanların oranı çok daha yüksektir. Kendi hesabına çalışma ve ücretsiz aile işçiliğinde gelir güvencesi yoktur, insanlar çoğu kez çalışmalarının karşılığını alamamaktadır. Belirtmek gerekir ki, Türkiye’de istihdam olanakları herkes için kısıtlı, çalışanların önemli bir kısmı ağır ve zor koşullar altında, işsizlik ciddi bir toplumsal yaradır. Ancak bütün bu olumsuzluklar içinde kadınlar, genelde erkeklerden daha da elverişsiz koşullarda bulunmaktadır (Toksöz ve Özkazanç, 2001).

Binlerce yıldır süren bu anlayışı bir çırpıda ortadan kaldırmak kolay değil ama tabular yıkılmalı ve kadınlar çalışma yaşamına etkin bir biçimde girmelidir. Kadın çalışma yaşamına girerse ülkenin ulusal gelirinin yaşam düzeyinin yükseleceği bir gerçektir (Karadağ, agis, 2009).

Bu düşünceden hareketle kadın işgücünün Türkiye’de emek piyasasındaki yerini ve önemini anlayabilmek için 15 yaş üzerinde çalışan kadınların miktarı aşağıdaki tabloda incelenmiştir. TÜİK verilerinden yararlanılmıştır.

Tablo1:Türkiye’de İşgücünün Cinsiyete Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
2000	18,21	35,79	54,01
2001	18,39	34,84	53,23
2002	18,57	32,59	51,16
2003	16,96	30,57	47,53
2004	16,33	31,74	48,06
2005	15,67	31,43	47,10
2006	15,33	30,56	45,89
2007	15,13	30,62	45,74

Kaynak: TÜİK, (agis,2009a), Hane halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları

Tablo 1’de görüldüğü üzere Türkiye’de 15–24 yaş grubundaki işgücünün cinsiyete göre dağılımına bakıldığında erkek işgücünün kadın işgücüne göre çok daha fazla olduğu görülmektedir.

Türkiye’de nüfusun yaklaşık yarısının kadın olduğu düşünüldüğünde, kadın işgücünün, erkeklerin yaklaşık yarısı kadar olması, Türkiye’nin büyümesi açısından bir sorun olarak nitelendirilebilir. Bunun nedeni, işgücünün bir üretim faktörü olarak ekonomik büyümeye yapacağı katkıdan kaynaklanmaktadır. Kadın işgücü sayısının düşük olması,

kadın işgücü olarak üretimden uzak kalması ve büyümeye yapacağı katkının zayıf olması sonucunu yaratır. Dolayısıyla Türkiye’de kadın işgücü sayısı ile erkek işgücü arasındaki bu eşitsizliğin giderilmesi gerekir. Aslında, Türkiye’de işgücü anlamında kadın erkek eşitsizliğinin iki önemli nedeni vardır. Birincisi, eğitim, ikincisi ise kadının başka (annelik, ev içi iş) görevlerinin bulunmasıdır.

Türkiye’de kadının işgücü olarak, ekonomide ekonomik büyümede ve kalkınmadaki yerini anlayabilmek için, kadın işgücünün sayısı yanında, kadınların işgücüne katılım oranlarını da dikkatle değerlendirmek gerekir (Şimşek, 2008: 53).

Tablo 2: Türkiye’de Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları

Yıllar	Kadınların işgücüne katılım oranı(%)	Erkeklerin işgücüne katılım oranı(%)	Toplam (%)
2000	28,1	57,6	42,5
2001	28,5	56,3	42,1
2002	29,0	53,3	40,9
2003	26,8	50,6	38,4
2004	26,1	53,1	39,3
2005	25,1	52,9	38,7
2006	24,6	52,0	37,9
2007	24,3	52,9	38,1

Kaynak: TÜİK(agis,2009b), Hane halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları

Tablo 2’de de görüldüğü üzere Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranları düşme eğilimi göstermektedir. Benzer eğilim erkek işgücü için de geçerlidir. Türkiye ortalaması olarak da işgücünün katılım oranı düşmektedir. İşgücüne katılım oranlarının düşmesinin önemli nedenlerinden birisi istihdamın düşmesidir. Şunu da vurgulamak gerekir ki, Türkiye’de özellikle son yıllarda gösterilen büyüme performansının istenen boyutta istihdam yaratamadığı söylenebilir. Dolayısıyla, işgücünün, özellikle kadın işgücünün katılım oranları düşük oranlarda kalmaktadır.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranları erkeklere göre daha düşüktür. Erkeklerin işgücüne katılım oranları, kadınların yaklaşık olarak iki katıdır. Kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olmasının en önemli nedenlerinden birisi kadın işgücüne olan talebin düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bu cinsiyet ayrımcılığının bir göstergesi olup çözümlenmesi gereken bir konudur. Diğer yandan kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olması, Türkiye’de kadının ekonomik konumunun zayıf olduğunun bir göstergesi olarak algılanabilir. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olmasını, kadın işgücünün arzı boyutuyla değerlendirdiğimizde, kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olmasının nedeni kadının eğitim yetersizliği nedeniyle, uzman işgücü olma yeteneğinin zayıf olmasıdır.

Tablo 2’de 2000–2002 dönemi için dikkat çekici bir gelişme vardır. 2000–2002 yıllarında erkeklerin işgücüne katılım oranları düşerken, kadınların işgücüne katılım oranlarının artmasıdır. Bunun nedeni, Türkiye’de 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerin etkisiyle, erkek işgücünün önemli oranı işsiz kalmıştır. Kadınların bu olumsuzluğu telafi etmek için işgücüne katılım oranlarında bir artış yaşanmış olabilir. Ancak, her durumda da kadınların katılım oranları erkeklere göre düşüktür (Şimşek, 2008: 55).

Kadınların işgücüne katılım oranının düşük olmasının başka sebepleri de şunlardır: (Türk-İş, 2005).

- Yüksek nüfus artış hızı,
- Kadın işgücü arzını kısıtlayan ataerkil zihniyet ve yapıların etkinliği,
- Çalışma çağındaki nüfusun dolayısıyla istihdama girenlerin yıllık artış hızının o yıl içinde yeni yaratılan işlerin yıllık artış hızından daha fazla olması,
- Kadınların eğitim imkânlarından yeterince yararlanamamaları,
- Tarımsal istihdamın azalma eğiliminde olması ve kente göç,
- Yüksek işsizlik ortamında kişilerin iş bulmaktan ümidini kesmesi ve iş aramaması,
- Ülkemizde ortalama eğitim süresinin uzaması,
- Erken emeklilik,
- Kayıt dışı ve enformel ekonominin varlığı,
- Sermaye birikiminin yetersizliği

3.2.Türkiye’de Eğitim İtibariyle Kadın İşgücünün Emek Piyasasındaki Durumu

Modern toplumun en önemli gereklerinden biri olan eğitim, üretken ve kaliteli bir yaşamın önkoşuludur. Günümüzde dünyada yaşanan hızlı değişim ve gelişme süreci, toplumsal değişim ve dönüşümlere duyulan ihtiyacı artırmakta, dünyadaki bu değişim ve gelişmeleri izleyerek uyum sağlamak ve yönlendirmek toplumların geleceğe yönelik önemli hedefleri arasında yer almaktadır. Belirlenen hedeflere ulaşmada anahtar kavram eğitimidir. Bu nedenle günümüzde bir toplumun bireylerine vereceği eğitimin niteliği ve etkinliğinin artırılması, toplumun tüm kesimlerini içine alması büyük önem taşımaktadır (Ankara, 2009). Eğitim göstergeleri, kadın ve erkekler arasında eşit dağılmamakta ve ülkelerin gelişmişlik düzeyine, yaş ve gelir gruplarına göre farklılık göstermektedir (Güran Yumuşak, agis, 2009).

Tablo 3’te 2000-2007 döneminde bütün eğitim grupları için hem kadın hem de erkeklerin Türkiye’de ki işgücüne katılım oranlarında nisbi azalma eğilimi görülmektedir. 2000- 2007 döneminde Türkiye’ de okuryazar olmayan ve lise altı eğitim alan kadınların lise ve dengi eğitim alanlar ile yüksek öğrenimli kadınlara göre işgücüne katılım oranları düşüktür. Yüksek öğrenimli kadınların iş gücüne katılım oranı oldukça yüksektir.

Tablo 3:Türkiye’de 15 Yaş Üzeri Kadınların Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları

Yıllar	Okur-yazar olmayanlar(%)		Lise-altı eğitilmişler(%)		Lise ve dengi meslek(%)		Yüksek Öğretim (%)	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
2000	25,2	56,7	23,0	74,9	31,8	70,8	70,1	83,2
2001	24,8	52,5	24,2	73,7	31,1	71,6	70,8	84,3
2002	24,4	48,1	24,9	72,3	31,9	69,7	71,5	84,5
2003	23,6	48,7	23,4	70,7	28,9	69,0	69,5	82,7
2004	19,3	46,8	22,8	72,3	30,6	73,3	71,3	85,3
2005	17,5	43,5	21,8	71,8	30,9	73,8	70,0	84,7
2006	16,2	40,4	21,8	70,8	31,4	73,6	69,8	84,1
2007	15,3	36,3	20,9	71,5	31,2	72,6	69,6	83,6

Kaynak: TÜİK, (agis,2009c), Hane halkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları

Kadın ve erkek arasında okuryazarlık oranlarında oldukça yüksek farklılıklar ve eşitsizlikler kendini göstermektedir. Eğitim olanaklarından yararlanamayan okul çağındaki çocuklar arasında kız çocuklarının sayısı daha yüksektir. Bu durumda da, şüphesiz dinsel inançlar, gelenek ve görenekler, kadınların en doğal haklarına kavuşamamaları ve onlara ikinci sınıf olarak bakılması, ekonomik, siyasi özgürlükler ve buna benzer birçok etmenler rol almaktadır (Arayıcı, agis, 2009).

SONUÇ

Kadının işgücü olarak ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayabilirliği şüphesizdir. Ancak kadınların büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayabilmesi için çok eski çağlardan beri süregelen ülkelerdeki cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırması gerekir. Dolayısıyla gerek ekonomik, gerek sosyal ve kültürel, gerekse siyasi anlamda var olan cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi ekonomik büyüme ve kalkınma çabası içindeki ülkelerin temel hedefi olmalıdır.

Kadınların işgücüne katılmaları için gereken bir faktörde eğitimidir. Eğitim ve eğitilmiş işgücünün ekonomiye kazandırdıkları kaçınılmazdır. Ancak, dünya ülkelerine baktığımızda özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların eğitime verilen önem oldukça düşüktür. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadınların ekonomik konumuyla diğer gelişmekte olan ülkelerin ekonomik konumu arasında benzerlik söz konusudur. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranının bu kadar düşük olmasının en önemli sebebi hiç şüphesiz eğitimidir. Kadınların eğitim oranı oldukça düşüktür. Bu durum hem ülkenin kalkınmasını yavaşlatır hem de toplumda erkek egemen hâkimiyeti artarak devam eder. Bu da kadınların kendilerine olan güvenlerini daha da yitirmelerine neden olmaktadır.

Ayrıca kadın ve erkekler arasındaki kazanç farklılığı da başka bir sorundur. Aynı eğitim düzeyine sahip olmalarına rağmen erkeklerin kazanç oranı kadınlardan yüksektir. Dolayısıyla yine eğitim sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ekonomi için büyük önem taşır. Üniversite mezunu bir kadınla ilkökul mezunu bir kadının marjinal verimliliği oldukça farklıdır. Bu yüzden ülkelerde kadınların eğitim seviyesi yükseltmek amacıyla çalışmalar başlatılmalı kamu, özel sivil toplum kuruluşları ortaklaşa çalışarak bu sorunu halletmelidirler.

Sonuç olarak her ne kadar ülkeler kadının ekonomik yaşamdaki yerini yükseltebilmek amacıyla çalışmalarına devam etse de özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde kadın erkek eşitsizliği devam etmekte ve toplumlar erkek egemen yapı süregelmektedir.

KAYNAKÇA

- AKOĞLAN, Meryem (1997), *Konaklama Endüstrisinde Kadın Yöneticiler*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ARAYICI, Ali (2009), “Dünyadaki Eğitim ve Öğretim Sorununa Genel Bir Bakış”, <http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/3271.pdf>, (E.T.: 17.04.2009).
- CENTER OF CONCERN (2009), “From Women in Development to Gender and Trade” http://coc.org/system/files/gwp_project_history.pdf, (E.T.: 12.04.2009).
- COZZI, Terenzio (1979), *Teoria Dello Sviluppo Economico*, Il Mulino Bologna Nuova Edizione.
- DEMİR, Sibel (2002), “Kırsal Kalkınmada Kadınlar”, http://www.kirsalcevre.org.tr/_html/tur/yayinlarimiz/dyayinlar/kirsal_kalkinmada_kadinlar_sibel.pdf, (E.T.: 15.04.2009).
- DEMİRLER, Derya (2009) “Avrupa Birliği Toplumsal Cinsiyet Politikaları: Bir Ön Değerlendirme”, <http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=463>, (E.T.: 20.04.2009).
- DOĞRAMACI, Emel (1993), *Atatürk'ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını*, Ankara, Kıvılcım Basım.
- ECEVİT, Yıldız (2003), “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çözümlenebilir”, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4) Özel Eki.
- EUROPEAN WOMEN’S LOBBY (2007) “Equal Rights, Equal Voices Migrant women in the European Union”, <http://www.womenlobby.org/SiteResources/data/Media Archive/Publications/1817%20BR%20en%20MP01LR.pdf>, (E.T.: 23.04.2009).
- EROĞLU, Kafiye (2004), “Kadın Kuruluşları İçinde Üniversite Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezlerinin Yeri ve Önemi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokul Dergisi*, 8(2).
- GÖKKAYA, Veda B. ve Faruk KOCACIK (2005), “Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları”, *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1).
- GÜRAN YUMUŞAK, İbrahim “Kadın Eğitiminin Ekonomik Analizi”, <http://paribus.tr.googlepages.com/igy2.doc>, (E.T.: 19.04.2009).

- HALAT, Çağatay (2007), “Kadın ve Erkek İçin Eşit Ücret İlkesinin Uygulanmasına Dair 75/117 Sayılı Direktif, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Bülteni”, Nisan 2007, Sayı 23, http://ab.calisma.gov.tr/bultenler/csgb_ab_bulten23.pdf, (E.T.: 25.04.2009).
- HOGENDORN, Jan S. (1990), *Lo Sviluppo Economico*, Nicola Zanichelli Editore S.p.A., Bologna.
- KARADAŞ, Necla (2009), “Ekonomide Kadın”, www.archive.ismmmo.org.tr/doc/s/malicozum/19MaliCozum/10NECLA%20KARADAS40.doc, (E.T.: 17.04.2009).
- KORKMAZ, Adem ve Nezihe UÇAR TÜFEKÇİ (2007), “Çalışma Hayatında Tarımda Kadın ve Sorunları: Ağlasun İlçesi Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1).
- KURTSAN, Meltem (2005), http://www.maxihaber.net/yazarlar/konukyazar/2005/ky_meltemkurtsan_ekim2005.html, (E.T.: 18.04.2009).
- PİRMANA, Victor (2006), “Earnings Diffrential Between Male-Female in Indonesia: Evidence From Sakernas Data”, *Working Paper in Economics and Development Studies*, Department of Economics Padjadjaran University, August.
- RAZAVİ, Shahrashoub and Carol MILLER (1995), “From WID To GAD: Conceptual Shift in The Women And Development Discourse” [http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/0/d9c3fca78d3db32e80256b67005b6ab5/\\$FILE/opb1.pdf](http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/0/d9c3fca78d3db32e80256b67005b6ab5/$FILE/opb1.pdf), (E.T.: 20.04.2009).
- SARİEROĞLU, Julide (2009) “Çalışma Hayatı ve Kadın”, *Çelik İş Sendikası Dergisi*, 21.
- SOBRİNO, Belen (2006), “New Voices, Perspectives” http://www.glow-boell.de/media/de/txt_rubrik_3/INSTRAW_sobrinno.pdf, (E.T.: 24.04.2009).
- ŞAHİN, Fatma (2009), <http://www.fatmasahin.net/basinaciklamalari/cinkadin.doc>, (E.T.: 14.04.2009).
- ŞİMŞEK, Mevlüdiye (2008), *Küreselleşen Dünyada Kadının Ekonomik Konumu*, Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- TOKOL, Aysen (2000), *Hukukta Kadın Sempozyumu*, BKSİGM [Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü] yayınları, Ankara.
- T.C BKSİGM [Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü] (2007), *Stratejik Plan 2008-2012*, Afşaroğlu Matbaası, Ankara.
- T.C BKSİGM [Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü](2009), *Türkiye’de Kadının Durumu*, Ankara, Ocak.
- TOKSÖZ, Gülay ve Alev Özkazanç, vd. (2001), “Kadınlar, Kalkınma ve Sosyal Adalet, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi”, Ankara <http://kasaum.ankara.edu.tr/gorsel/dosya/1215414822KadinlarKalkinmaveSosyalAdalet.pdf>, (E.T.: 20.04.2009).
- TÜİK [Türkiye İstatistik Kurumu] (2009a), “Hanehalkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları”, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=570, (E.T.: 13.04.2009).

- TÜİK [Türkiye İstatistik Kurumu] (2009b) Hanehalkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=570, (E.T.: 13.04.2009).
- TÜİK [Türkiye İstatistik Kurumu] (2009c) Hanehalkı İşgücü Anketi Dönemsel Sonuçları, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=571, (E.T.: 13.04.2009).
- TÜRK-İŞ RAPORU (2005), “Türkiye’de Emek Piyasasında Kadınların Durumu”, <http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/emekpiyasantadokadın.doc>, (E.T.: 13.04.2009).
- ULUÇAY ÇAVDIR, Emine (2009), “Avrupa Birliği’nde Kadın”, <http://www.abhaber.com/belgeler/AVRUPABIRLIGINDEKADIN.doc>, (E.T.: 16.04.2009).
- YETİM, Nalan (2009), “Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği”, http://eab.ege.edu.tr/pdf/2_2/C2-S2-%20M8.pdf, (E.T.: 21.04.2009).
- WOMEN 2000 (1992) “Women in Development” <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/women%20in%20development%201992.pdf>, (E.T.: 22.04.2009).